

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

Πώργος Μυτιληνός – Μ. Γ. Βαρβούνης, *Οι ιερές σκήτες του Αγίου Όρους*, Αθήνα, εκδ. Χελάνδιον, 2007, σσ. 119.

Η έκδοση (αφιερωμένη στην Α.Π.Θ. τον Οικουμενικό Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαίο, τον κυριάρχη επίσκοπο του Αγίου Όρους) αποτελεί προϊόν συνεργασίας του κ. Πώργου Μυτιληνού, ο οποίος επιμελήθηκε το φωτογραφικό υλικό (από το ογκώδες «προσωπικό» του φωτογραφικό αρχείο) και του κ. Μ. Γ. Βαρβούνη, ο οποίος συνέγραψε τα συνοδευτικά του κείμενα και το σχετικό εισαγωγικό σημείωμα με τον τίτλο «Σκήτες και ορθόδοξος μοναχισμός».

Παρουσιάζονται συνολικά δώδεκα σκήτες, ιδιόρρυθμες και κοινόβιες: της Αγίας Άνας, της Αγίας Τριάδος των Καυσοκαλυβίων, του Τιμίου Προδρόμου ή «Ρουμανική», του Αγίου Δημητρίου, του Αγίου Ανδρέα ή Σεράι, του Τιμίου Προδρόμου ή Ιβηριτική, του Αγίου Παντελεήμονος, του Προφήτου Ηλιού, η Νέα Σκήτη ή «Σκήτη του Πύργου», του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, του Αγίου Δημητρίου ή Λακκοσκήτη και της Κοιμήσεως της Θεοτόκου. Του φωτογραφικού υλικού το οποίο συνθέτει την εικόνα της κάθε μιας σκήτης προηγείται –σε όλες τις περιπτώσεις– δισέλιδο εισαγωγικό σημείωμα, με ιστορικές και άλλες πληροφορίες (φυλασσόμενα ιερά λείψανα, κτηριακή κατάσταση, το μέγεθος της μοναχικής αδελφότητας που διαβιού σ' αυτή, οι ιδιομορφίες της, κ.λπ.).

Οι καλλιτεχνικές αποτυπώσεις των σκητών, η αναπαραστατική λεπτομέρεια των φωτογραφιών, αλλά και τα παρατιθέμενα γενικά «περιγραφικά» πλάνα, τα οποία εντάσσουν κάθε μία απ' αυτές στο φυσικό και πνευματικό κλίμα τους, οι διευκρινιστικές και πετυχημένες σημειώσεις-τίτλοι των φωτογραφιών, το καλαισθητό της όλης εκτύπωσης του τόμου, καθιστούν την παρουσιαζόμενη φωτογραφική περιήγηση στο «Περιβόλι της Παναγίας» μια ξεχωριστή προσπάθεια για *μέθεξη* στον ιερό τόπο της Ορθοδοξίας και στον πνευματικό του κόσμο όσων επιθυμούν να τον επισκεφθούν, αλλά και *ενθύμιον* όσων είχαν την ευκαιρία να νιώσουν το μεγαλείο του ευλογημένου Αγιώνυμου όρους.

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο

Μ. Γ. ΣΕΡΓΗΣ

Todor Cepreganov (ed.), *History of the Macedonian People*, Aneta Shukarova – Mitko B. Panov – Dragi Georgiev – Krste Bitkovski – Ivan Katardziev – Vanche Stojchev – Novica Veljanovski – Todor Cepreganov (authors), Skopje, Institute of National History, 2008, pp. 342.

Μετά την πτώση του Ράνκοβιτς (1966), όταν οι ομόσπονδες σοσιαλιστικές γιουγκοσλαβικές δημοκρατίες απέκτησαν έναν σημαντικό βαθμό αυτονομίας, ο Πρόεδρος της Ένωσης Κομμουνιστών «Μακεδονίας», Κρστε Τσερβενκόφσκυ, εισήγαγε την έννοια του «ετεροχρονισμένου έθνους» για τους Σλαβομακεδόνες. Από την καθυστερημένη κρατική αποκατάσταση των Σλαβομακεδόνων απέρρευε η ανάγκη της ταχείας ανάπτυξης του «μακεδονικού έθνους» το οποίο έπρεπε να αποκτήσει τα χαρακτηριστικά ενός σύγχρονου έθνους. Τα πρώτα βήματα ήταν η πραξικοπηματική

ανακήρυξη της «Αυτοκέφαλης Ορθόδοξης Μακεδονικής Εκκλησίας» (1967), η ίδρυση της «Μακεδονικής Ακαδημίας Επιστημών και Τεχνών», η έναρξη των ξενόγλωσσων προπαγανδιστικών εκπομπών του ραδιοφωνικού σταθμού Σκοπίων (1970), ο οποίος εξέπεμπε δύο φορές την ημέρα και στην ελληνική γλώσσα. Οι εκπομπές του ραδιοφωνικού σταθμού Σκοπίων στην ελληνική σχολίαζαν πάντοτε ζητήματα «μακεδονικού έθνους, μακεδονικής γλώσσας και μακεδονικής μειονότητας», πράγμα το οποίο δηλητηρίαζε τις διμερείς ελληνογιουγκοσλαβικές σχέσεις οι οποίες ούτως ή άλλως είχαν περιέλθει σε στασιμότητα στα πρώτα χρόνια της δικτατορίας των συνταγματαρχών. Αναφερόμενος στις ανθελληνικές εκπομπές του ραδιοφωνικού σταθμού Σκοπίων ο θεωρητικός της δικτατορίας και υφυπουργός παρά τω πρωθυπουργώ, Γεώργιος Γεωργαλάς, δήλωσε σε συνέντευξη τύπου στις 17 Μαρτίου:

Αί εκπομπαι αυται, ως μετα λυτης μας πρεπει να διαπιστωνωμεν, αποτελουν ενα αγκαθι εις τας σχεσεις μεταξυ Γιουγκοσλαβιας και Ελλάδας... Έπικαλούνται κείμενα του παρελθόντος αγνώστων συγγραφέων οι όποιοι υποστηρίζουν ότι υπάρχει δήθεν Μακεδονικόν θέμα, μακεδονική γλώσσα... Δεν ήμποροῦμεν να παραδεχθῶμεν εύκόλως ότι ή αποκέντρωσις εις τήν Γιουγκοσλαβίαν υπό τήν μορφήν ομόσπονδων δημοκρατιών επιτρέπει εις τὰ Σκόπια να παίζουν αυτόν τόν ρόλον. Δεν ήμποροῦμεν να πιστεύσωμεν ότι ή αυτόνόμησις τών μέσων ενημερώσεως εις τήν Γιουγκοσλαβίαν, οι ραδιοσταθμοί, ή τηλεόρασις και αι εφημερίδες επιτρέπουν εις έναν ραδιοφωνικόν σταθμόν να ασκή ιδίαν έξωτερικήν πολιτικήν¹.

Η ηγεσία των Σκοπίων διακήρυττε ότι οι σχέσεις της Ελλάδας με τη Γιουγκοσλαβία διέρχονταν τώρα από τα Σκόπια, δηλαδή από την αναγνώριση «μακεδονικής» μειονότητας. Η ομόσπονδη γιουγκοσλαβική κυβέρνηση όμως δεν έθετε την εξέλιξη των διμερών ελληνογιουγκοσλαβικών σχέσεων σε άμεση συνάρτηση με την αναγνώριση «μακεδονικής» μειονότητας από την Ελλάδα, παρόλο που στις επίσημες συναντήσεις πολιτικών ανδρών των δύο χωρών ανακινούσε το ζήτημα (για παράδειγμα στη συνάντηση του υφυπουργού Εξωτερικών Χρήστου Ξανθόπουλου Παλαμά με τον υπουργό Εξωτερικών Μίγκο Τεπάβας στο Βελιγράδι τον Σεπτέμβριο του 1971, και του Κωνσταντίνου Καραμανλή με τον πρωθυπουργό Τζεμάλ Μπίγιεντις τον Ιούνιο του 1971 στη Λιουμπλιάνα). Παρά την αισθητή βελτίωση των ελληνογιουγκοσλαβικών σχέσεων μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας στην Ελλάδα (1974), η ηγεσία των Σκοπίων ήθελε να αποστείλει ένα μήνυμα στην Αθήνα, έστω και για λόγους επικοινωνιακής πολιτικής στο εσωτερικό της ομόσπονδης σοσιαλιστικής γιουγκοσλαβικής Μακεδονίας, ότι δεν παρέμενε αδιάφορη στη διαμόρφωση του πλέγματος των ελληνογιουγκοσλαβικών σχέσεων. Όταν τον Μάιο του 1976 ο Τίτο επισκέφθηκε την Αθήνα, στη γιουγκοσλαβική αντιπροσωπεία συμμετείχε και ο πρωθυπουργός των Σκοπίων, Μπλαγκόϊ Ποπόφ, παρά τις αντιρρήσεις της ελληνικής κυβέρνησης.

Σε επίπεδο ιστοριογραφίας, μετά το 1966, προτεραιότητα για τους ιστορικούς των Σκοπίων είχε ο Μεσαίωνας, η διερεύνηση του «μακεδονικού κράτους του Σαμουήλ», ο σφετερισμός της βουλγαρικής μεσαιωνικής ιστορίας και η διεύρυνση των ορίων της «ιστορικότητας του μακεδονικού έθνους». Επιχειρώντας μια μαρξιστική ανάλυση του έθνους, ο Κρστε Τσερβενκόφσκυ συνέδεε τη γένεση των εθνών με τον καπιταλισμό, αλλά χωρίς ιστορικό παρελθόν ένα έθνος δεν μπορεί να προκύψει μόνο

1. *Νέα Πολιτεία*, φ. 18.3.1971.

υπό την επίδραση οικονομικών παραγόντων. *Η ηγεσία μας δεν μπορεί να πει στο λαό μας πως μέχρι το 1945 ήμασταν Βούλγαροι και κατόπιν γίναμε Μακεδόνες. Αυτό το αίσθημα άρχισε να αναπτύσσεται κατά τα μέσα του περασμένου αιώνα, επισημάνε ο Τσερβενκόφσκυ στον Τόντωρ Ζίφκωφ σε συνάντησή τους στις 19 Μαΐου². Αλλά ένα αίσθημα δεν μπορεί να αναπτυχθεί χωρίς την αναζήτηση πραγματικών ή μυθικών ιστορικών ριζών. Στη δεκατία του '60 και '70 οι βουλγαρογιουγκοσλαβικές σχέσεις επηρεάζονταν αισθητά από το Μακεδονικό ζήτημα: η Σόφια δεν μπορούσε να αποδεχτεί τη θεμελίωση του «μακεδονικού έθνους» σε αντιβουλγαρική βάση και την πλαστογράφηση της βουλγαρικής μεσαιωνικής ιστορίας, ενώ τα Σκόπια αναζητούσαν «μακεδονική μειονότητα» στη Βουλγαρία και κατηγορούσαν την κομμουνιστική Βουλγαρία ότι δεν είχε αποδεσμευτεί από το σύμπλεγμα του μεγαλοϊδεατισμού της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου. Η Βουλγαρία είχε καθιερώσει ως εθνικές γιορτές τη 2η Αυγούστου, επέτειο της εξέγερσης του Ίλντεν το 1903, και την 3η Μαρτίου, επέτειο της υπογραφής της προκαταρκτικής Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου το 1878.*

Μετά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και την ανεξαρτητοποίηση της ΠΓΔΜ, η διένεξη των Σκοπίων με την Ελλάδα για το όνομα κατέστησε επιτακτική την ανάγκη στη γειτονική χώρα της προσκόμισης «ιστορικών» επιχειρημάτων για να αποδειχθεί ότι οι έννοιες «Ελλάδα και Μακεδονία, Έλληνες και Μακεδόνες» αλληλοαποκλείονται και ότι οι Σλαβομακεδόνες προέρχονται από τους «Αρχαίους, μη ελληνικής προελεύσεως, Μακεδόνες» από τους οποίους κληρονόμησαν και το όνομα³. Η «εκμνησίωση» αυτών των θέσεων προσέλαβε τον χαρακτήρα υστερίας μετά τη σύνοδο του ΝΑΤΟ στο Βουκουρέστι (Απρίλιος 2008), την αποτυχία της γειτονικής χώρας να ενταχθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση και το αβέβαιο μέλλον της σχετικά με την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Τον σκοπό αυτό εξυπηρετεί η πρόσφατη έκδοση του Ινστιτούτου Εθνικής Ιστορίας των Σκοπίων *History of the Macedonian People*, Skorje 2008, συλλογικό έργο διαφόρων ιστορικών της παλιάς και νέας γενιάς το οποίο χρηματοδοτήθηκε από την κυβέρνηση Γκρούεφσκυ και γράφτηκε με ταχύτατους ρυθμούς.

Τα πρώτα πέντε κεφάλαια (σσ. 5-72) αναφέρονται στην Αρχαιότητα και στον Πρώιμο Μεσαίωνα (*Macedonia in the Prehistoric Time, Macedonia in the Ancient World, Alexander III of Macedonia 336BC-323BC – Macedonia, the World Empire, The Formation of Macedonian Empires after the Death of Alexander III of Macedonia – Macedonia in the Period of Roman Rule –168 BC to the End of III Century–, Macedonia between East and West IV-V Century*). Δύο είναι οι βασικές θέσεις που προβάλλονται: 1) ότι οι Αρχαίοι Μακεδόνες, από εθνολογική και γλωσσική άποψη, είναι συγγενείς με τους Βρύγες (θρακικό φύλο) και διέφεραν από τους Έλληνες (μοναρχία στη Μακεδονία, ενώ πόλεις-κράτη στους Έλληνες), οι οποίοι αποκαλούσαν τους Μακεδόνες βαρβάρους, 2) η Ελληνιστική Εποχή, όρο που εισήγαγε ο Γερμανός ιστορικός

2. Βλ. *Το Μακεδονικό και η Βουλγαρία. Πλήρη τα απόρρητα βουλγαρικά έγγραφα 1950-1967*, Σπυρίδων Σφέτας (εισ.-μτφρ.-σχ.), Θεσσαλονίκη, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών – Βουλγαρικά Κρατικά Αρχεία – Εκδ. Οίκος Αφών Κυριακίδη, 2009, σ. 198.

3. Για μια πρώτη προσέγγιση των νέων κατευθύνσεων της ιστοριογραφίας των Σκοπίων μετά το 1991 βλ. Σπ. Σφέτας, «Κατευθύνσεις της σύγχρονης σλαβομακεδονικής ιστοριογραφίας», *Μακεδονικές ταυτότητες στον χρόνο. Διεπιστημονικές προσεγγίσεις*, Ιων. Στεφανίδη – Βλ. Βλασιδής – Ευάγ. Κωφός (επιμ.), Αθήνα, εκδ. Πατάκη, 2008, σσ. 296-316.

Droysen, πρέπει να αποκαλείται «Αλεξανδρινή ή Μακεδονική», διότι τα οικουμενικά επιτεύγματα του Μεγάλου Αλεξάνδρου, η διάλυση των πόλεων-κρατών και η φυλετική ανάμιξη των Μακεδόνων με τους Πέρσες, ήταν σε πλήρη αντίθεση με τις παραδόσεις των Ελλήνων (πόλις-κράτος, αντίθεση Έλλην-Βάρβαρος).

Η ελληνικότητα των Αρχαίων Μακεδόνων προκύπτει από τις ιστορικές πηγές, τα γλωσσολογικά δεδομένα και τα αρχαιολογικά ευρήματα τα οποία συνδέουν τον μακεδονικό χώρο με τον Ελληνισμό ήδη από τη μυκηναϊκή εποχή. Σοβαροί μελετητές (Hoffman, Beloch, Droysen) έχουν τεκμηριώσει την άποψη αυτή. Η εχθρική στάση ορισμένων πολιτικών παραγόντων έναντι των Αρχαίων Μακεδόνων οφείλεται στη διαφορά του πολιτικού συστήματος μεταξύ της Μακεδονίας (δεν υπήρχε ο θεσμός της δημοκρατίας, της πόλης-κράτους) και της Νότιας Ελλάδας και στον φόβο επιβολής μοναρχικού πολιτεύματος. Η επιθετικότητα του Δημοσθένη κατά του Φιλίππου οφείλεται και στο γεγονός ότι η Αθήνα, με την εξάπλωση του μακεδονικού βασιλείου, έχανε τις αποικίες της στον μακεδονικό χώρο και τις προσβάσεις της στη Θράκη που αποτελούσε τον σιτοβολώνα της. Η Μακεδονία αποτέλεσε προπύργιο του Ελληνισμού κατά των βαρβάρων: *τίνος και πηλίκης δεῖ τιμῆς ἀξιοῦσθαι Μακεδόνας, οἱ τὸν πλείω τοῦ βίου χρόνον οὐ παύονται διαγωνιζόμενοι πρὸς τοὺς βαρβάρους ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἀσφαλείας. Ὅτι γὰρ αἰεὶ ποτ' ἂν ἐν μεγάλοις ἦν κινδύνοις τὰ κατὰ τοὺς Ἑλληνας, εἰ μὴ Μακεδόνας εἶχομεν πρόφραγμα* (Πολύβιος, 9,35). Σε τελευταία ανάλυση σημασία έχει το γεγονός ότι οι ίδιοι οι Μακεδόνες τόνιζαν την ελληνική τους καταγωγή. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του βασιλιά Αλέξανδρου Α' (498-454), ο οποίος απέδειξε την ελληνική του καταγωγή για να συμμετάσχει στους Ολυμπιακούς Αγώνες, *Ἀλεξάνδρον γὰρ ἀεθλεύειν ἐλομένον καὶ καταβάντος ἐπ' αὐτὸ τοῦτο οἱ ἀντιθεσόμενοι Ἑλλήνων ἔξεργόν μιν, φάμενοι οὐ βαρβάρων ἀγωνιστέων εἶναι τὸν ἀγῶνα ἀλλ' Ἑλλήνων. Ἀλέξανδρος δὲ ἐπειδὴ ἀπέδειξε ὡς εἴη Ἀργεῖος, ἐκρίθη τε εἶναι Ἑλλήν καὶ ἀγωνιζόμενος στάδιον συνεξέπιπτε τῷ πρώτῳ* (Ηρόδοτος, V22).

Η γλώσσα των Αρχαίων Μακεδόνων ήταν ελληνική διάλεκτος. Η μόνη φωνητική διαφορά που διακρίνει την αρχαία μακεδονική από τις άλλες ελληνικές διαλέκτους δηλαδή τα σύμφωνα β αντί φ, δ αντί θ και γ αντί χ, εξηγείται μέσα στο πλαίσιο της ελληνικής διαλεκτολογίας. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι ο μακεδονικός εθνικός κλάδος διαχωρίστηκε από τον ιωνικό, αιολοαχαικό και δωρικό πριν η πρωτοελληνική διαμορφώσει από τους αντίστοιχους ινδοευρωπαϊκούς φθόγγους το φ, θ, χ και ακολούθησε δική του εξέλιξη ή ότι ο μακεδονικός κλάδος, χωρίς να πάψει να είναι ελληνικός, αφομοίωσε πολλούς Θρακο-Ιλλυριούς ώστε να δεχτεί ως προς το φθογγικό αυτό στοιχείο ξένη επίδραση.

Ο Φίλιππος Β' και ο Μέγας Αλέξανδρος είχαν αντιληφθεί ότι οι Πέρσες, παρά την ήττα τους στους Μηδικούς Πολέμους, αναμειγνύονταν στα εσωτερικά των ελληνικών πόλεων, αναλάμβαναν ρόλο διαιτητού (Ανταλκίδειος Ειρήνη 387 π.Χ.) και συνεπώς αποτελούσαν απειλή. Γι' αυτόν τον λόγο ο Φίλιππος Β' και ο Μέγας Αλέξανδρος απέβησαν θιασώτες της Πανελληνίου Ιδέας, της ένωσης των Ελλήνων και τιμωρίας των Περσών υπό το σκήπτρο της μακεδονικής δυναστείας. Τον οικουμενικό και ηγεμονικό ρόλο που θα μπορούσε να διαδραματίσει ο Ελληνισμός, αν παρέμενε ενωμένος υπό μία εξουσία, αντιλήφθηκε ο ίδιος ο δάσκαλος του Μεγάλου Αλεξάνδρου, ο Αριστοτέλης. Οι λαοί της οικουμένης παρουσιάζουν τριών ειδών χαρακτηρισ, επισήμανε ο Αριστοτέλης. Οι λαοί που ζουν σε ψυχρούς τόπους έχουν δυνατό θυμικό, αλλά υστερούν στη διάνοηση και την επιδεξιότητα. Για τον λόγο αυτό

ζουν σχετικά ελεύθερα, αλλά δεν έχουν πολιτικότητα και δεν μπορούν να κυβερνήσουν τους πλησίον τους. Τα έθνη της Ασίας δεν υστερούν σε διανοητικές αρετές και σε επιδεξιότητα, αλλά είναι «άθυμα», δεν έχουν θέληση. Στη μέση βρίσκονται οι Έλληνες οι οποίοι συνδυάζουν και τις δύο αρετές, είναι διανοητικοί και θυμωοειδείς, και για τον λόγο αυτό είναι ελεύθεροι και ξέρουν να πολιτεύονται⁴. Ξεπερνώντας την πολιτική θεωρία της πόλης-κράτους, ο Αριστοτέλης τόνισε ότι οι Έλληνες, αν πολιτεύονταν καλά και αποτελούσαν μια πολιτεία, θα μπορούσαν να εξουσιάσουν όλο τον κόσμο: *Τὸ δὲ τῶν Ἑλλήνων γένος, ὥσπερ μεσεύει κατὰ τοὺς τόπους, καὶ γὰρ ἔνθυμον καὶ διανοητικὸν ἔστιν, διόπερ ἐλεύθερόν τε διατελεῖ καὶ βέλτιστα πολιτευόμενον, καὶ δυνάμενον ἄρχειν πάντων, μᾶς τυγχάνων πολιτείας* (Πολιτικά, 1327, σ. 29).

Δεν αποτελεί κατά συνέπεια έκπληξη που ο Μέγας Αλέξανδρος ακολούθησε το δίδαγμα του δασκάλου του, θεωρώντας αναγκαίο τον τερατισμό του βίου της πόλεως-κράτους μπροστά στην ιστορική αποστολή του Ελληνισμού. Η αντίθεση Έλληνας-Βάρβαρος είχε ήδη ξεπεραστεί μέσω της μέθεξης των αλλόγλωσσων στην ελληνική παιδεία. Η φυλετική συγχώνευση Μακεδόνων και Περσών που προώθησε ο Μέγας Αλέξανδρος, η υιοθέτηση της ανατολικής ενδυμασίας και των περσικών τρόπων ζωής ήταν κινήσεις τακτικής μέσα στη στρατηγική του για τη συγχώνευση Ελλάδος (Ευρώπης)-Ασίας, αλλά με αφετηρία και ρυθμιστικό παράγοντα το ελληνικό πνεύμα. Για τη διάδοση του ελληνικού πολιτισμού ίδρυσε πάνω από 70 πόλεις. Η ανατολική Μεσόγειος αποτέλεσε μια ενότητα και η ελληνική γλώσσα απέβη η κοσμοπολιτική γλώσσα της Ελληνιστικής Εποχής, προλειαίνοντας έτσι το έδαφος για τη νίκη του Χριστιανισμού. Το να ισχυριστεί κανείς ότι ο Droysen εισήγαγε τον όρο Ελληνιστική Εποχή απλά λόγω του γερμανικού του συνδρόμου – γιατί έβλεπε στη Μακεδονία, η οποία ένωσε την Ελλάδα και κυριάρχησε στην Ασία, ένα πρότυπο για ανάλογο ρόλο της Πρωσίας (Μακεδονίας), την ένωση δηλαδή της Γερμανίας (Ελλάδας) και την επικράτησή της στην Ευρώπη (Ασία) – είναι μια υπεραπλοστέωση.

Σήμερα οι ιστορικοί και οι αρχαιολόγοι των Σκοπίων αποδίδουν μεγάλη σημασία στην αρχαιότητα και λόγω της γενναιόδωρης κρατικής επιχορήγησης των ανασκαφών. Η Μακεδονία είναι συνδεδεμένη με την παγκόσμια ιστορία. *Η Μακεδονία μπορεί να υπερασπίσει το όνομά της, μονάχα αν αποδείξει ότι ο μακεδονικός λαός έχει αρχαίες ρίζες και όχι ότι είναι σλαβικός. Η κύρια προβληματική με το όνομα είναι ο ισχυρισμός ότι οι Σλάβοι είναι ένα συστατικό της εθνογένεσής μας. Το όνομα Μακεδονία υπάρχει πολύ πριν από τους Σλάβους και, αν ισχυριστούμε ότι η καταγωγή μας ανάγεται στον 5ο και 6ο αιώνα, θάβουμε το όνομα Μακεδονία, διότι αυτό ανήκει στους Αρχαίους και δεν είναι σλαβικό. Το όνομα αυτό υπάρχει πριν από τους Σλάβους και είναι προβληματικός ο ισχυρισμός ότι οι Σλάβοι είναι μέρος της εθνογένεσής μας*⁵ ήταν η χαρακτηριστική δήλωση του αρχαιολόγου Πάσκο Κούζμαν, ο οποίος, ως μέντορας του Γκρούεφσκυ, είχε καταλυτική επίδραση στη λήψη των αποφάσεων για την κατασκευή του αγάλματος του Μεγάλου Αλεξάνδρου και τη μετονομασία οδών και σταδίων με αρχαία ονόματα.

Αυτή η φετιχοποίηση της ιστορίας και η κατασκευή εθνογενετικών θεωριών για την κάλυψη πολιτικών αναγκών θυμίζει την ιστοριογραφία κατά την περίοδο του

4. Βλ. Κ. Τσάτσος, *Η Κοινωνική Φιλοσοφία των Αρχαίων Ελλήνων*, Αθήνα 1980, σσ. 266-267.

5. Βλ. *Dnevnik*, φ. 19.6.2009.

εθνικοσοσιαλισμού. Τότε με υπερβάλλοντα ζήλο Γερμανοί ιστορικοί υπερθεμάτιζαν την άρια, μη σλαβική καταγωγή των Βουλγάρων (ως προερχομένων από τους Πρωτοβούλγαρους) και των Κροατών (ως προερχομένων από τους Άντες).

Τα επόμενα τέσσερα κεφάλαια (σσ. 73-114) αναφέρονται στον Μεσαιώνα (*Macedonia and the Slavs, Macedonia – the Cradle of the Cultural and Spiritual Processes, The Creation of the Medieval State in Macedonia, Macedonia between the Byzantine and the Ottoman Empire*). Η «πρωτότυπη» θέση που προβάλλεται εδώ είναι ότι οι Αρχαίοι Μακεδόνες οι οποίοι υφίσταντο ακόμα ως ιδιαίτερος λαός, αναμίχθηκαν με τους Σλάβους που αριθμητικά ήταν λιγότεροι, και τους κληροδότησαν το όνομα «Μακεδόνες» ως δηλωτικό πλέον των Σλάβων. Έτσι, οι Βυζαντινοί εισήγαγαν τους όρους Μακεδόνες Σλάβοι και Μακεδονικά Σκλαβηνία! *The attested continuity of the Macedonians as a major population in Macedonia had an essential reflection on the process of the transfer of the Macedonian traditions to the Slavs that settled on the territory of Macedonia from the 7th century. This was also confirmed by the recent historical and archeological studies, which demonstrate that the Slavic settlement in Macedonia did not represent massive colonization of such capacity that might have completely changed the ethnical constellation in Macedonia, although the strong influence of the Slavic ethnos was certain. At the same time the Slavs themselves during the 7th century noticed a demographic crisis. Actually, it was a gradual process that enabled the mutual interaction, coexistence and symbiosis between the ancient Macedonians and the Slavs that settled in Macedonia. Actually, the new complex ethnical configuration that had been created on the territory of Macedonia during the 7th-8th century period, with the attested presence of the ancient Macedonians and settled Slavs in Macedonia, caused the Byzantine authors like Theophanes to start identifying the Slavs that were living on the Macedonian territory under the unified name –Macedonian sklavini. Thus it can be concluded that the ancient Macedonians had a strong influence in the process of group self-identification and the creation of the identity of the Slavs settled in Macedonia, which were considered by the Byzantines as Macedonian Slavs. The episodes that were found in the Book II in the Miracles of St Demetrius in which the anonymous author makes clear distinction between «our language» and the «language of the Romeians, Bulgarians and Slavs», actually refer that the initial phase of the process of interaction not the Greek, but the Macedonian language spoken in Thessalonica was used in the communication between the Thessalonian citizens and the Macedonian Slavs (σσ. 83-84).*

Ακολουθούν οι ανακυκλώσεις των συνηθισμένων στερεοτύπων: τον 9ο αι. ένα μέρος της Μακεδονίας, το οποίο συμπίπτει με τα όρια της σημερινής ΠΓΔΜ, προσαρτήθηκε στο μεσαιωνικό βουλγαρικό κράτος, αλλά οι Μακεδόνες (Σλάβοι) κατόρθωσαν να αποτινάξουν τη βουλγαρική διοίκηση και με τον Σαμουήλ να ιδρύσουν το πρώτο «μακεδονικό» κράτος (969 μ.Χ.), στην Αχρίδα χρησιμοποιούνταν το γλαγολιτικό αλφάβητο, ενώ στην Πρεσλάβα το κυριλλικό. Το ότι οι βυζαντινοί συγγραφείς αναφέρουν το κράτος του Σαμουήλ ως βουλγαρικό αποδίδεται, κατά τους ιστορικούς των Σκοπίων, στην άγνοια των εθνολογικών δεδομένων και κυρίως στο γεγονός ότι την περίοδο που είχε συγκροτηθεί το κράτος του Σαμουήλ οι Βυζαντινοί χρησιμοποιούσαν τον όρο Μακεδονία ως διοικητικό όρο, ως Θέμα, για τη Θράκη (σσ. 102-106). Η γλώσσα στην οποία μεταφράστηκαν τα Ευαγγέλια και άλλα εκκλησιαστικά κείμενα από τους Κύριλλο και Μεθόδιο ήταν η γλώσσα των «Μακεδόνων» (Σλάβων). Τον 14ο αι. η Μακεδονία καταλήφθηκε από τους Σέρβους, αλλά οι «Μα-

κεδόνες» (Σλάβοι) διατήρησαν την ταυτότητά τους και ο Στέφανος Δουσάν έφερε τον τίτλο *tsar of the Romeians and Serbs as well as Macedonian tsar* (σ. 114).

Οι έωλες αυτές θέσεις έχουν αντικρουσθεί⁶ και είναι περιττός ένας περαιτέρω σχολιασμός. Επειδή όμως η ιστορία στα Σκόπια γράφεται υπό το πρίσμα της μάχης με την Ελλάδα για την κατοχύρωση του ονόματος της Μακεδονίας, αξίζει να σχολιαστούν τα νέα σοφίσματα. Τα συγκεκριμένα κεφάλαια για τον Μεσαίωνα έγραψε ο νεαρός ιστορικός Mitko Rapov. Ο πατέρας του, Branko Rapov, στα αντίστοιχα κεφάλαια της «Ιστορίας του μακεδονικού λαού», στην έκδοση του 2000, όταν η διένεξη Ελλάδας – Σκοπίων δεν είχε τη σημερινή οξύτητα, υποστήριζε το αντίθετο, ότι δηλαδή οι Σλάβοι ήταν πολυπληθέστεροι και υπερίσχυσαν. *Μετά την οριστική εγκατάσταση των Σλάβων στη Μακεδονία, σε ορισμένες περιοχές κυρίαρχη ομάδα αναδείχτηκε η σλαβική εθνολογική ομάδα. Οι παλιοί κάτοικοι –οι Μακεδόνες– οι οποίοι παλαιοβαλκανικοί λαοί (Θράκες, Ιλλυριοί, Έλληνες και άλλοι) είχαν σε σημαντικό βαθμό συρρικνωθεί κατά τις μακροχρόνιες σλαβο-αραβικές επιδρομές. Ένα μεγάλο μέρος του παλαιού μακεδονικού πληθυσμού εξοντώθηκε ή αιχμαλωτίστηκε, ένα μεγάλο επίσης μέρος μετοίκησε γύρω από την Αδριανούπολη της Θράκης. Με τη μετατροπή της Μακεδονίας σε σλαβική χώρα επήλθε συμβίωση μεταξύ των Σλάβων εποίκων, που αριθμητικά ήταν πολύ περισσότεροι, και του εκτοπισθέντος αυτόχθονου μακεδονικού πληθυσμού, που αριθμητικά ήταν λιγότερος⁷.*

Προφανώς δεν προέκυψαν νέα ιστορικά και αρχαιολογικά δεδομένα για τη ριζική αυτή αναθεώρηση των απόψεων, αλλά πολιτικά δεδομένα, δηλαδή η συνειδητοποίηση του γεγονότος από την πλευρά των Σκοπίων ότι η διένεξη με την Ελλάδα για το όνομα δεν είναι διμερές θέμα και η μη επίλυσή του θα είχε συνέπειες για το μέλλον της χώρας. Έτσι, πρέπει να αποδειχτεί η «ιστορική συνέχεια του μακεδονικού λαού».

Αποτελεί κατάφωρη παραποίηση της ιστορίας το σόφισμα ότι οι Σλάβοι αναμίχθηκαν με τους γηγενείς, μη ελληνικής καταγωγής, Μακεδόνες από τους οποίους κληρονόμησαν το όνομα Μακεδόνες. Πολύ περισσότερο ο ισχυρισμός ότι οι Βυζαντινοί συγγραφείς χρησιμοποίησαν τον όρο «Μακεδόνες Σλάβοι» και ότι ο Στέφανος Δουσάν έφερε τον τίτλο του «Μακεδόνα Τσάρου». Οι Βυζαντινοί συγγραφείς, ακόμα και όταν χρησιμοποιούσαν αρχαία εθωνύμια, τα οποία όμως στην εποχή τους είχαν μόνο γεωγραφικό περιεχόμενο, για τα νέα φύλα που κατέκλυζαν τη Χερσόνησο του Αίμου (για παράδειγμα οι Σέρβοι αναφέρονται ως Τριβαλλοί, οι Βούλγαροι ως Σκύθες, οι Τούρκοι ως Πέρσες), σε καμιά περίπτωση δεν ανέφεραν τους Σλάβους ως Μακεδόνες. Αλλά, αν οι Βυζαντινοί είχαν επίγνωση της «μακεδονο-σλαβικής εθνογένεσης» και χρησιμοποιούσαν τον όρο «Μακεδόνες Σλάβοι», τότε πως αγνοούσαν τα εθνολογικά δεδομένα και δεν χαρακτήρισαν το κράτος του Σαμουήλ «μακεδονικό»; Η αντίφαση του Mitko Rapov είναι προφανής. Το πρόβλημα έγκειται στο γεγονός ότι στον Μεσαίωνα ο όρος «Μακεδόνες» δεν ταυτίστηκε με Σλάβους. Αν η ΠΓΔΜ θέλει να κατοχυρώσει το όνομα Μακεδονία, πρέπει να σφετεριστεί την αρχαιότητα, διότι στον Μεσαίωνα οι Σλάβοι δεν μνημονεύουν τον όρο

6. Βλ. Σπ. Σφέτας, *Όψεις του Μακεδονικού Ζητήματος στον 20ό αιώνα*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Βάνιας, 2001, σσ. 13-17.

7. Το σχετικό απόσπασμα δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Utrinski Vesnik*, βλ. «Nova istorija za novi podelbi», *Utrinski Vesnik*, φ. 19.6.2009.

Μακεδονία, υποστήριξε ο Πάσκο Κούζμαν: *Αν θέλω να είμαι Μακεδόνας, πρέπει να δεχτώ ότι και πριν από τους Σλάβους υπήρχε βάση πάνω στην οποία οικοδομήθηκαν. Αν είναι έτσι, αν είμαστε κυρίως Σλάβοι, οι Έλληνες θα μας ονομάζουν «Σλαβο-Τουρκία, Σλαβοπαιονία»... Τι έχετε από τον Σαμουήλ, εκτός από το όνομα και το φρούριο; Στις αρχαιολογικές μου ανασκαφές δεν βρήκα κανένα κατάλοιπο από την εποχή του, ούτε ένα κομμάτι. Δεν γνωρίζω τι έκανε 40 χρόνια. Υπήρχε, όμως πουθενά δεν ανέφερε τη Μακεδονία. Ποιος είναι ο Σαμουήλ, είναι Μακεδόνας, αν δεν έχει μνημονεύσει πουθενά τη Μακεδονία;*⁸, δήλωσε με στόμφο ο μέντορας του Γκρούεφσκυ, αποκαλύπτοντας την κρίση ταυτότητας των Σλαβομακεδόνων και προκαλώντας σκεπτικισμό και αμηχανία στην κοινή γνώμη με την κατάρριψη του ειδώλου του Σαμουήλ.

Το στοιχείο το οποίο προσκομίστηκε για την απόδειξη της ύπαρξης των μη ελληνικής καταγωγής Αρχαίων Μακεδόνων κατά τις σλαβικές επιδρομές είναι το χωρίο από τα *Θαύματα του Αγίου Δημητρίου*. Πρόκειται για το 5ο *Θαύμα* το οποίο αναφέρεται στην πολυσυζητημένη και αμφιλεγόμενη επιχείρηση του Κούβερ εναντίον της Θεσσαλονίκης (680 μ.Χ.) και, συγκεκριμένα, στον πολύγλωσσο και δαιμόνιο άρχοντα του Κούβερ στον οποίο ανατέθηκε η εκπόρθηση της Θεσσαλονίκης. Ο πανούργος αυτός άρχοντας γνώριζε την *καθ' ἡμᾶς γλῶσσαν*, αλλά και τη γλώσσα των Ρωμαίων, Σλάβων και Βουλγάρων. *Ἐσκέψατο μετὰ τῶν αὐτοῦ συμβούλων ἐπὶ οἰκείᾳ ἀπωλείᾳ καὶ γνώμῃ, καὶ ταύτην κρυφῆδόν βουλήν ἰστά, ὥστε τινὰ τῶν αὐτοῦ ἀρχόντων ἔξοχον ὄντα καὶ πανούργον ἐν πᾶσι, καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ἐπιστάμενον γλῶσσαν καὶ τὴν Ρωμαίων, Σκλάβων καὶ Βουλγάρων...* Το ποια ήταν η *καθ' ἡμᾶς γλῶσσα*, δηλαδή η γλώσσα των κατοίκων της Θεσσαλονίκης, έχει αποσαφηνιστεί στην έρευνα. Είναι η ελληνική γλώσσα που δεν κατονομάζεται από τον ανώνυμο συγγραφέα της *Β' Συλλογής των Θαυμάτων*, διότι τότε ο όρος Έλλην σήμαινε τον ειδωλόατρη⁹. Η γλώσσα των Ρωμαίων είναι η λατινική, των Σκλάβων η σλαβική και των Βουλγάρων η τουρκική πρωτοβουλγαρική.

Αυτή η ψύχωση της αρχαιοπληξίας της ιστοριογραφίας των Σκοπίων, ο τονισμός της υπερτροφίας της ανύπαρκτης αρχαίας μακεδονικής κληρονομιάς σε βάρος της αυταπόδεικτης νοτιοσλαβικής εθνοπολιτισμικής ομάδας, στην οποία ανήκουν οι Σλάβοι κάτοικοι της ΠΓΔΜ, προκάλεσε αντιδράσεις σε κύκλους του ακαδημαϊκού και του πολιτικού κόσμου της γειτονικής χώρας που επισήμαναν ότι η επιχείρηση μπορεί τελικά να αποβεί μπουμέρανγκ στη διπλωματική διεκυστίνδα για το όνομα. Εξαπολύοντας επίθεση στον Πάσκο Κούζμαν, στο πλαίσιο μιας έντονης τηλεοπτικής αναμέτρησης, ο Λιούπτσο Γκεοργιέφσκυ επισήμανε ότι *η σημερινή Δημοκρατία της Μακεδονίας δεν μπορεί να επικαλείται ότι είναι κληρονόμος των Αρχαίων Μακεδόνων, το κράτος του Φιλίππου και του Αλεξάνδρου ήταν σε άλλη περιοχή, στα πλαίσια της Ελλάδας. Αν ισχυριζόμαστε ότι έχουμε αρχαιομακεδονική καταγωγή, επειδή οι Αρχαίοι Μακεδόνες κατέλαβαν και τις σημερινές περιοχές της Δημοκρατίας της Μακεδονίας, αυτό θα σημαίνει ότι και οι λαοί στην Ινδία έχουν αρχαιομακεδονικές*

8. Βλ. *Utrinski Vesnik*, φ. 19.6.2009.

9. Για το ζήτημα αυτό βλ. την ενδιαφέρουσα και διαφωτιστική μελέτη της Μ. Γρηγορίου-Ιωαννίδου, «The “καθ' ἡμᾶς γλῶσσα” in the Mauro's and Kouber's episode (*Miracula S. Demetrii* 291)», «“Byzantine Macedonia: Identity, Image and History”, *Papers from the Melbourne Conference July 1995, Australian Association for Byzantine Studies*», *Byzantina Australiensia* 13 (2000) 89-101.

ρίζες. Όταν ήρθαν οι Σλάβοι, στους χώρους μας ζούσαν οι σημερινοί Βλάχοι και Έλληνες¹⁰.

Το επόμενο κεφάλαιο (σσ. 117-154) αναφέρεται στην Τουρκοκρατία (*Macedonia under Ottoman Rule*). Εξετάζονται οι δημογραφικές αλλαγές, οι εποικισμοί, οι εξισλαμισμοί, η οργάνωση των υποδούλων με βάση το Μιλλέτ, ο ρόλος της Αρχιεπισκοπής Αχρίδας στη διατήρηση της θρησκευτικής και πολιτιστικής ταυτότητας των Ορθοδόξων γενικά, αλλά δεν διευκρινίζεται η σημασία του όρου Μακεδόνες επί Τουρκοκρατίας, ο οποίος ήταν γεωγραφικός και ταυτιζόταν κυρίως με τους Έλληνες και Βλάχους.

Ακολουθεί ένα εκτενές κεφάλαιο (σσ. 155-201) για τον 19ο αι. (*Macedonia in the XIX Century*), όπου γίνεται αναφορά στην «εθνική αφύπνιση των Μακεδόνων» και στην εξέγερση του Ίλιντεν. Υποβαθμίζεται ο όρος Βούλγαροι ως εθνώνυμο υπό τον οποίο εμφανίζονταν οι Σλάβοι διανοούμενοι (αδελφοί Μιλαντίνοφ, Γρηγόρη Παρλίτσεφ, Κουζιμάν Σαπκάρεφ) και θεωρείται απλά πολιτική ετικέτα στον κοινό αγώνα «Μακεδόνων» και Βουλγάρων ως Σλάβων κατά της επιρροής του Ελληνισμού (σ. 162). Η εξέγερση της Κρέσνας (1879) καταγράφεται ως εξέγερση των «Μακεδόνων» για απελευθέρωση από τους Τούρκους και όχι για ένταξη της Μακεδονίας στη Βουλγαρία (σσ. 166-169). Η διαφοροποίηση Βουλγάρων και «Μακεδόνων» εκφράστηκε με την προσπάθεια του επισκόπου Θεοδοσίου Γκολογκάνωφ για την ανασύσταση της Αρχιεπισκοπής Αχρίδας (σσ. 172-173) και με την ίδρυση της ΕΜΕΟ στη Θεσσαλονίκη το 1893 –σε αντίθεση με το Ανώτατο Μακεδονικό Κομιτάτο της Σόφιας. Η εξέγερση του Ίλιντεν, παρά την ανάμιξη του βουλγαρικού κράτους στην υποδαύλιση της, αποτέλεσε την εποποιία των «Μακεδόνων». Ο Μισίρκωφ, ο πατέρας του «μακεδονικού σεπαρατισμού», δεν τυγχάνει ιδιαίτερης αναφοράς.

Η προσπάθεια των ιστορικών των Σκοπίων να αποδώσουν επί της ουσίας (σλαβο)μακεδονική, μη βουλγαρική εθνική συνείδηση, στη σλαβική διάνοηση του μακεδονικού χώρου τον 19ο αι. αποτελεί εσκεμμένη διαστρέβλωση των ιστορικών πηγών. Τον 19ο αι. απλώς οι τοπικές ιδιαιτερότητες και τα προφορικά πολιτισμικά στοιχεία δεν ήταν επαρκείς παράγοντες για τη συγκρότηση της εθνικής ιδεολογίας. Προείχαν οι ιστορικές μνήμες, η απόδειξη ενός ένδοξου ιστορικού παρελθόντος, η ταύτιση με μια πατρίδα, η προοπτική της απελευθέρωσης και της δημιουργίας κράτους. Η ταύτιση των Σλαβοφώνων με τη βουλγαρική εθνική ιδέα διάνοιγε πολλές προοπτικές, καθώς παρείχε το ένδοξο ιστορικό παρελθόν και προοιωνιζόταν ένα λαμπρό μέλλον με τη βοήθεια των Ρώσων¹¹. Η εξέγερση της Κρέσνας ήταν μια βουλγαρική αντίδραση στις αποφάσεις του Συνεδρίου του Βερολίνου. Δεν υπάρχουν αποδεικτικά στοιχεία για την τεκμηρίωση της άποψης ότι ο επίσκοπος Σκοπίων, Θεοδοσίος Γκολογκάνωφ, επιδίωκε την ανασύσταση της Αρχιεπισκοπής Αχρίδας υπό τη σκέπη της Καθολικής Εκκλησίας και ότι αυτός ήταν ο ουσιαστικός λόγος της αποπομπής του από τα Σκόπια. Ο επίσκοπος Θεοδοσίος Γκολογκάνωφ στάλθηκε από τον Έξαρχο Ιωσήφ Β΄, στις αρχές Μαρτίου 1890, χωρίς σουλτανικό βεράτι, απλά με συστατική επιστολή του Σουλτάνου, για τα θυρανοίξια εκκλησιών. Ήταν η εποχή που η Βουλγαρία είχε επιδοθεί σ' έναν σκληρό αγώνα για την έκδοση σουλτανικών βερατιών σχετικά με την τοποθέτηση εξαρχικών επισκόπων στα Σκόπια και την Αχρίδα. Αλλά

10. *Dnevnik*, φ. 19.6.2009.

11. Για το ζήτημα αυτό βλ. Σπ. Σφέτας, *Η διαμόρφωση της σλαβομακεδονικής ταυτότητας. Μια επώδυνη διαδικασία*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Βάνιας, 2003, σσ. 11-45.

με την αυθάδη και υπερφίαλη συμπεριφορά του στα Σκόπια προκάλεσε την απέχθεια Γραικομάνων, Σερβομάνων, αλλά και του ίδιου του βαλή των Σκοπίων. Αυτοπαρουσιάστηκε ως επίσκοπος όλου του βιλαετιού του Κοσόβου, ενώ η αποστολή του ήταν περιορισμένη. Ο βαλής του Κοσόβου, πρωτεύουσα του οποίου ήταν τα Σκόπια, απαίτησε την επιστροφή του στη Βουλγαρία και ο Έξαρχος τον χαρακτήρισε *μικρόψυχο και ανυπάκουο στην προϊσταμένη του αρχή*¹².

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι ιδρυτές της ΕΜΕΟ είχαν βουλγαρική συνείδηση, άσχετα από το ζήτημα των προσδιορισμού των σχέσεών τους με το βουλγαρικό κράτος. Η εξέγερση του Τλιντεν υποδαυλίστηκε από το βουλγαρικό κράτος, όπως και οι ταραχές στο Μελένικο (1895) και την Τζουμαγιά (1902), όχι για την απελευθέρωση της Μακεδονίας, αλλά για τη διεθνοποίηση του Μακεδονικού ζητήματος και την πρόκληση ευρωπαϊκής επέμβασης. Οι διπλωμάτες και ο ξένος τύπος κατέγραψαν την εξέγερση ως βουλγαρικό κίνημα. Είναι ωστόσο απορίας άξιο γιατί δεν εξυμνείται ο Μισίρκωφ, ο κύριος εκφραστής της ιδεολογίας του σλαβομακεδονικού σεπαρατισμού μετά την κατάπνιξη της εξέγερσης του Τλιντεν. Ο λόγος είναι προφανής. Τα νέα στοιχεία τα οποία δημοσιεύτηκαν πρόσφατα απέδειξαν ότι ο Μισίρκωφ έβλεπε τον σλαβομακεδονικό σεπαρατισμό ως πολιτική σύμβαση και ήταν πρόθυμος να τον αποκηρύξει, αν η Βουλγαρία θα μπορούσε να πραγματοποιήσει τους εθνικούς της στόχους. Μετά τη λήξη του Β' Βαλκανικού Πολέμου χαρακτήρισε στο ημερολόγιό του τη συνθήκη του Βουκουρεστίου (1913) ως ενταφιασμό της Βουλγαρίας και ασυγχώρητο λάθος της ρωσικής διπλωματίας¹³. Στη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, αυτοπροσδιοριζόμενος ως Βούλγαρος, κάλεσε τη Ρωσία να εγγυηθεί τα κεκτημένα της Βουλγαρίας στη Μακεδονία, άσχετα αν η Βουλγαρία είχε προσχωρήσει στις Κεντρικές Δυνάμεις¹⁴.

Το επόμενο κεφάλαιο (σσ. 203-247) καλύπτει τους Βαλκανικούς Πολέμους και τον Μεσοπόλεμο. Και εδώ ανακυκλώνονται οι γνωστές θέσεις, ότι «ο μακεδονικός λαός» απέβη λεία των κατακτητικών σχεδίων των βαλκανικών κυβερνήσεων, η Μακεδονία διαμελίστηκε και τα βαλκανικά κράτη άσκησαν μια πολιτική απεθνοποίησης «των Μακεδόνων» στον Μεσοπόλεμο. Καθώς το κεφάλαιο αυτό είναι γραμμένο από τον Ιβάν Καταρτζιέφ, ιστορικό της παλιάς γενεάς, η ΕΜΕΟ των Τόντωρ Αλεξάντρωφ, Αλεξάντερ Πρωτογκέρωφ και Ιβάν Μιχαήλωφ καταδικάζεται ως τρομοκρατική, βουλγαρική οργάνωση. Η νέα γενιά των ιστορικών, προσκείμενων στη VMRO-DPMNE, έχει μια μάλλον θετική στάση απέναντι στην οργάνωση αυτή η οποία στον Μεσοπόλεμο διεξήγε ανταρτοπόλεμο κατά των Σέρβων και έτσι υπνώτισε τον εκσερβισμό του πληθυσμού. Οι νέοι ιστορικοί εκτιμούν ότι σημασία δεν έ-

12. Βλ. Σπ. Σφέτας, *Ελληνοβουλγαρικές αναταράξεις 1880-1908. Ανάμεσα στη ρητορική της διμερούς συνεργασίας και στην πρακτική των εθνικών ανταγωνισμών*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Επίκεντρο, 2008, σσ. 172-173. Η εφημερίδα *Άκρόπολις*, φ. 28.4.1890, έγραψε χαρακτηριστικά: *Μετέβη δὲ εἰς Σκόπια ὁ ἐπίσκοπος Θεοδοσίος, ὅστις καὶ μετὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ Πάσχα ἐξηκολούθει νὰ μένη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἀμέσως δὲ ἤρξατο νὰ ραδιορρογῇ κατὰ τοῦ ἑλληνοσκόπου καὶ ἔσπειρε ζιζάνια. Ἐνεκα τούτου ἐπέκειντο ἐν Σκοπίοις ταραχαὶ καὶ συγκεντρώσεις. Εὐτυχῶς ἡ Πύλη ἔσπευσε νὰ διατάξῃ τὴν ἐκείθεν ἀναχώρησιν τοῦ κ. Θεοδοσίου, ὅστις ἐνόμισεν ὅτι θὰ ἴδρου πολιτικὸν πρακτορεῖον ἐν τῷ κέντρῳ τούτῳ τῆς βορείου Μακεδονίας.*

13. K. P. Misirkov, *Dnevnik* 5.VII-30.VIII.1913, Z. Todorovski – B. Bužarska (επιμ. έκδοσης), Σόφια – Σκόπια, εκδ. των Κρατικών Αρχείων της Βουλγαρίας και των Σκοπίων, 2008.

14. Βλ. Krste Misirkov, *Pisma 1911-1917*, R. Terzioski (επιμ. έκδοσης), Σκόπια, εκδ. των Κρατικών Αρχείων των Σκοπίων, 2007, σσ. 241-255.

χει τόσο η αναφορά της οργάνωσης σε Βούλγαρους, πράγμα που αποδίδεται στη συνηθισμένη βουλγαρική επιρροή. Δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στο γεγονός ότι η ΕΜΕΟ δεν θεωρούσε πλέον ως μόνη επιλογή την ένωση της Μακεδονίας με τη Βουλγαρία, προπαγάνδιζε την ενιαία και ανεξάρτητη Μακεδονία, αλλά και την ένταξη μιας ενιαίας Μακεδονίας σε μια γιουγκοσλαβική ή βαλκανική ομοσπονδία. Η οργάνωση εμφανιζόταν να προτάσσει τα μακεδονικά συμφέροντα έναντι των συμφερόντων της Βουλγαρίας, ήρθε σε ρήξη με τις βουλγαρικές κυβερνήσεις, έπαιξε το σοβιετικό χαρτί για να διεθνοποιήσει το Μακεδονικό και είχε μάλλον αντικομμουνιστικό χαρακτήρα¹⁵.

Ο Καταρτζιέφ τονίζει περισσότερο τη σημασία της ΕΜΕΟ (Ενωμένης), του πολιτικού και ιδεολογικού αντίποδα της ΕΜΕΟ του Ιβάν Μιχαήλωφ, παρά την έλλειψη επιρροής της στη Μακεδονία και την αναφορά της σε μακεδονικό λαό ως πολιτική έννοια που συμπεριλάμβανε όλες τις εθνότητες της Μακεδονίας¹⁶. Για να αντιπερισθούν οι οργανωτικές αδυναμίες της ΕΜΕΟ (Ενωμένης) η Κομμουνιστική Διεθνής έλαβε το 1934 την απόφαση για την ύπαρξη «μακεδονικού έθνους» με αποκλειστική αναφορά στους Σλάβους, υποστηρίζει ο Καταρτζιέφ (σ. 241). Η θέση για την ύπαρξη «μακεδονικού έθνους» απέβη από το 1934 μέχρι το 1936 η επίσημη γραμμή της ΕΜΕΟ (Ενωμένης). Δεν εξηγείται, ωστόσο, γιατί η Κομμουνιστική Διεθνής έλαβε απόφαση για την ύπαρξη «μακεδονικού έθνους»¹⁷.

Στα επόμενα τρία κεφάλαια (σσ. 249-308) εξετάζονται οι εξελίξεις κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (*Macedonia during the Second World War 1941-1945, Aegean Macedonia during the Second World War, Pirin Macedonia during the Second World War*). Η βασική γραμμή στη διαπραγμάτευση των γεγονότων είναι η απόδειξη ενός «ισχυρού» αντιστασιακού κινήματος κατά της γερμανοβουλγαρικής κατοχής ήδη από το 1941, η υποβάθμιση του ρόλου του Κομμουνιστικού Κόμματος «Μακεδονίας» και του Κομμουνιστικού Κόμματος Πουγκοσλαβίας στην οργάνωση της αντίστασης και, κυρίως, ο υπερτονισμός της βούλησης και των αγώνων του «μακεδονικού λαού» για μια δημοκρατική ενιαία και ανεξάρτητη Μακεδονία και όχι για μια γιουγκοσλα-

15. Βλ. Σφέτας, *Κατευθύνσεις της σύγχρονης σλαβομακεδονικής ιστοριογραφίας*, ό.π., σσ. 307-308.

16. Στις 11 Ιανουαρίου 1930, ο Γερμανός δημοσιογράφος Max Fischer δημοσίευσε στην *Deutsche Allgemeine Zeitung* ένα άρθρο με τον τίτλο «Η μακεδονική σφίγγα», στο οποίο χαρακτήρισε τους Σλαβομακεδόνες ως άμορφη μάζα, ένα ενδιάμεσο στάδιο μεταξύ Σέρβων και Βουλγάρων και προδιέγραψε την επιτυχία του εκσερβισμού στη γιουγκοσλαβική Μακεδονία, αν τα Βαλκάνια δεν γνώριζαν νέους πολέμους. Κινούμενος στο πνεύμα της σερβικής πολιτικής, ο Fischer επιδίωκε προφανώς να τονίσει ότι οι Σλαβομακεδόνες αποτελούσαν μια εθνοτική ομάδα, χωρίς να διαθέτουν τα εγγενή στοιχεία για να εξελιχθούν σε αυτοδύναμο έθνος και έτσι υπέκυπταν είτε στον εκσερβισμό είτε στον εκβουλγαρισμό. Η ΕΜΕΟ (Ενωμένη) παρερμήνευσε τη θέση του Fischer και τον κατηγορήσε ότι διακήρυττε την ύπαρξη «μακεδονικής εθνότητας». Η ΕΜΕΟ (Ενωμένη) στο περιοδικό της *Balkanska Federacija*, υποστήριξε ότι οι Σλάβοι της Μακεδονίας ήταν διαχρονικά Βούλγαροι, ως αντικειμενική πραγματικότητα, *Στη Μακεδονία ιδιαίτερη μακεδονική εθνότητα δεν υπήρξε και δεν υπάρχει, όπως δεν υπήρξε και δεν υπάρχει, για παράδειγμα, ελβετική εθνότητα. Υπήρξαν και υπάρχουν ξεχωριστές εθνότητες που λιγότερο ή περισσότερο κατοικούν στη Μακεδονία... Βούλγαροι, Έλληνες, Τούρκοι, Αλβανοί, Σέρβοι, στο βαθμό που αυτοί υπάρχουν, αποτελούν ένα πολυεθνικό μωσαϊκό που φέρει την κοινή επωνυμία μακεδονικός λαός*. Βλ. *Balkanska Federacija*, φ. 20.3.1930.

17. Για το ζήτημα αυτό βλ. Σφέτας, *Η διαμόρφωση της σλαβομακεδονικής ταυτότητας*, ό.π., σσ. 91-103.

βική λύση του Μακεδονικού. Οι θέσεις αυτές προβάλλονται μετά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, την κατάρρευση του κομμουνισμού και την ανεξαρτητοποίηση της ΠΓΔΜ για να αποδειχτεί ότι ο «μακεδονικός λαός» επιθυμούσε ανεξάρτητο και δημοκρατικό κράτος που απέκτησε μόλις το 1991. Τονίζεται ότι οι εξελίξεις στη Γιουγκοσλαβική Μακεδονία το 1943-1944 και η δημιουργία κράτους επέδρασαν στους Μακεδόνες της «Μακεδονίας του Πιρίν και του Αιγαίου», αλλά δεν γίνεται αναφορά ούτε στον ελληνικό εμφύλιο πόλεμο ούτε στα σχέδια του Βελιγραδίου και των Σκοπίων το 1944-1948 για την προσάρτηση της ελληνικής και της βουλγαρικής Μακεδονίας. Η παράλειψη αυτή δεν είναι τυχαία και αποσκοπεί στην αποφυγή της αναμύχλευσης παλιών καταστάσεων που δηλητηρίασαν τότε τις διαβαλκανικές σχέσεις και μπορούν να εκληφθούν ως προηγούμενο για έγερση εδαφικών διεκδικήσεων από την πλευρά των Σκοπίων και σήμερα.

Το προτελευταίο κεφάλαιο (σσ. 309-322) διαπραγματεύεται την πολιτική ιστορία της Γιουγκοσλαβικής Μακεδονίας ως μέλους της Γιουγκοσλαβικής ομοσπονδίας (*Federal Macedonia in the Yugoslav Federation 1944-1991*). Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην αποτυχία του συστήματος της αυτοδιοίκησης των εργατών, στην έξαρση των εθνικισμών μετά την πτώση του Ράνκοβιτς και στα αίτια, πρωτίστως οικονομικά, της διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας.

Το τελευταίο κεφάλαιο (σσ. 323-334) αναφέρεται συνοπτικά στον πολιτικό βίο της ανεξάρτητης ΠΓΔΜ (*Independent Republic of Macedonia*). Η βασική αιτία της διένεξης Ελλάδας – ΠΓΔΜ για το όνομα Μακεδονία αποδίδεται στον φόβο των ελληνικών κυβερνήσεων για ανακίνηση ζητήματος «μακεδονικής μειονότητας» στην Ελλάδα, αν η Αθήνα αναγνωρίσει το γειτονικό κράτος ως Δημοκρατία της Μακεδονίας (σ. 327).

Η νέα «Ιστορία του Μακεδονικού Λαού» είναι άκρως πολιτικοποιημένη, προκαλεί σύγχυση στους αναγνώστες και στερείται κάθε επιστημονικής δεοντολογίας. Το βιβλίο γράφτηκε με σπουδή για την εξυπηρέτηση πολιτικών αναγκών υπό το βάρος της όξυνσης της διένεξης της Ελλάδας με την ΠΓΔΜ για το όνομα.